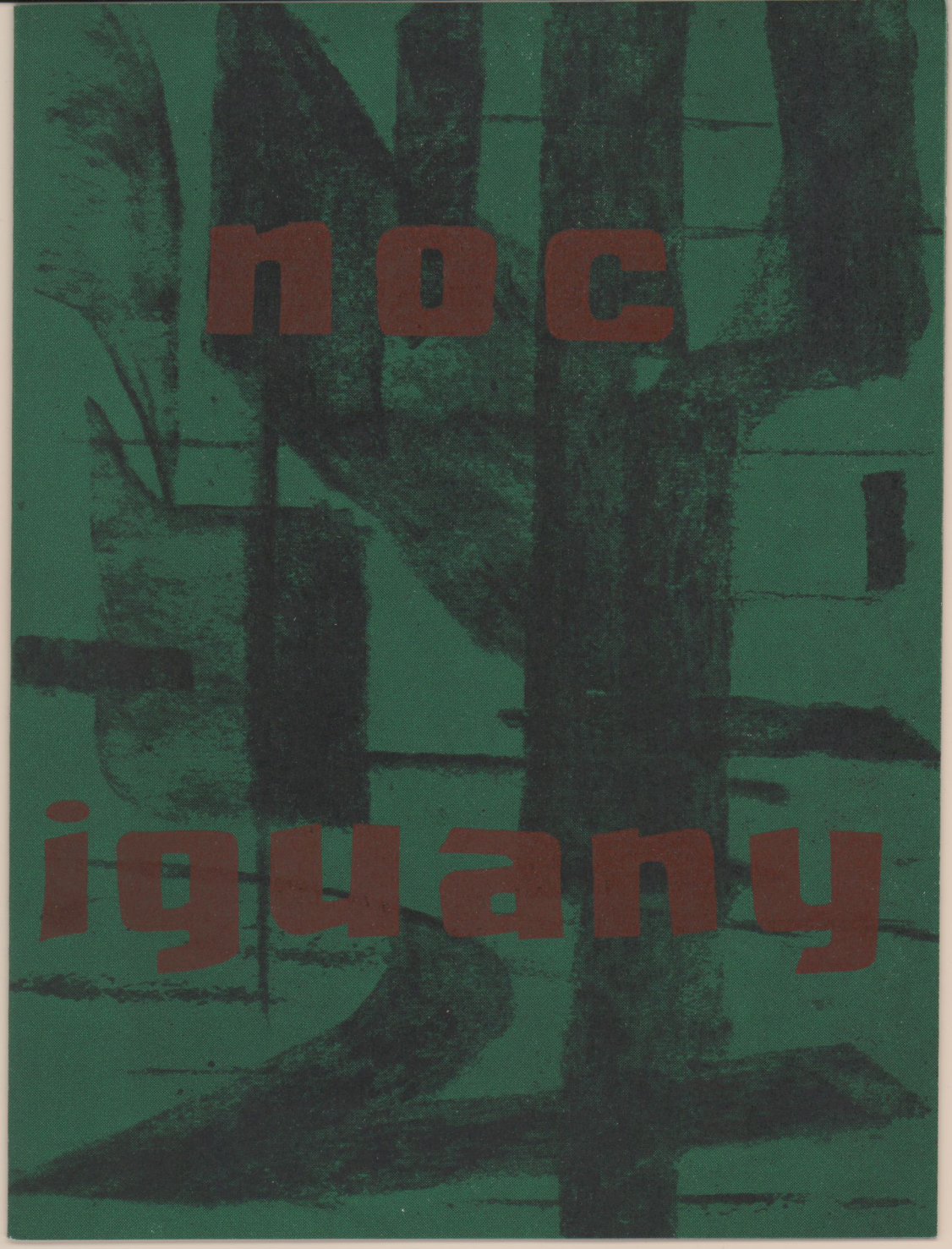

noc

iguanu

KŘIČELA LIŠKA

Běžím, křičela liška,
úží a úží se kruh,
zoufalou roklí sbíhám,
míjejíc šílený vrch,

a než lovec na dveře získá
můj chvost jako planoucí vích,
budu se vracet v ta místa
svých zklamání dřívějších!

Když hrozilo srdce, že praskne,
tu štvancův samotný
vášnivý štěk zazněl jasně
jak zvon do mrazivé tmy;

zoufalou roklí sbíhá,
za vrchem šíleným,
volaje smečku, ať stíhá
kořist, jež uniká jim.

Přeložil Stanislav Mareš

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

TENNESSEE WILLIAMS

noc iguany

Hra o 3 obrazech

Překlad:

Režie:

Scéna:

Kostýmy:

Scénická hudba:

Asistent režie:

Jan Procházka

Radim Koval,

nositel vyznamenání Za vynikající práci

Vladimír Šrámek,

nositel vyznamenání Za vynikající práci

Zdena Kadrnožková j. h.

Ladislav Simon j. h.

Bedřich Jansa

zasloužilá umělkyně

Zora Rozsypalová

Mauricio Cobarrubiaz j. h.

Jorge Gomez j. h.

Jaroslav Švehlík

Václav Kuropata j. h.

Danuše Jadrníčková j. h.

Miroslav Olejníček

Věra Lišková j. h.

Stanislav Malý

Anna Kratochvilová,

nositelka vyznamenání Za zásluhy o výstavbu

Jiřina Froňková

Jana Rážová

František Šec

Alois Müller

Inspicient:

Nápověda:

Zvuková spolupráce:

Miloslav Kožušník,

nositel vyznamenání Za vynikající práci

Heda Reminová

Soňa Francová

Přestávka po 2. obrazu

Československá premiéra 17. prosince 1966 v Divadle Zdeňka Nejedlého

K inscenaci

V nedlouhém časovém rozmezí se setkáváme s Tennessee Williamsem po třetí. Po Tetované růži a Kočce na rozpálené plechové střeše byla zařazena do dramaturgického plánu Noc iguany. A právě proto, že uvedení této třetí Williamsovy hry je v podstatě tak bezprostřední, pokládám vědomé navázání na předcházející inscenační zkušenosti za logické a tvůrčí. Pracovat bez kontinuity není možné — to jsme si uvědomili i v jiných životních a společenských situacích. Tím naléhavěji cítím tuto potřebu i v souvislosti s inscenací Noc iguany.

Při inscenaci každé nové hry mám pocit, že stojím před kruhem, který nemá průduchy, je dokonale uzamčen, a já stojím bezradně před jeho tajemstvím. Obdivuji dokonalý tvar křivky, vzrušuje mě neznámý obsah. A začíná trýznivá cesta, pokoušející se dostat do nitra kruhu a zmocnit se jeho tajemství. Tato situace se opakuje periodicky znovu a znovu, při každé nové hře. Uvědomuji si, že žádné dílo se nevzdává samo o sobě. Čím je dokonalejší, náročnější a ambicióznější, tím klade větší odpor. Neměl jsem a nemám jiný pocit ani dnes.

Williamsova hra — jako každé dílo velkého autora — je složitá a mnohvrstevnatá. V této komplikované vrstevnatosti je napsána i Noc iguany. Několik významových oblastí se vzájemně prolíná a vytváří konečný, výsledný tvar. Co mě na Williamsovi vzrušuje, a to si uvědomuji po Kočce se stejnou intenzitou — je jeho hluboký, nesentimentální vztah k člověku. Williams se dovede urputně prát o svého člověka. Postaví před něj maximum překážek

a pastí, je bezohledně brutální, vyhledává a staví jej do mezních situací, aby se současně pokoušel nalézt pramen, který by jej posílil a dodal mu novou energii. V Kočce na rozpálené plechové střeše říká Maggie Brickovi: Člověk nesmí dopustit, aby se život zastavil ani tehdy, když jeho životní sen ztroskotá. V Noci iguany pouští Shannon na prosbu Hany na svobodu iguanu, jako projev vzpoury, jako důsledek poznání, že někdo přece jen může a musí být zachráněn. Cituji:

Maxina: Co jsi tam dělal, Shannone?

Shannon: Osvobodil jsem jedno boží stvoření.

Maxina: Proč jsi to udělal?

Shannon: Aby se mohlo jedno boží stvoření bezpečně a svobodně odplazit domů. Je to takový malý projev milosrdenství, drahoušku.

Shannon pochopil, že existuje možnost, že tato možnost je v lidech samých. Je to možnost osvobození se z provazu, na kterém jsme všichni přivázáni. Provaz je symbol reprezentující souhrn objektivních i subjektivních faktorů, obklopujících a ovládajících člověka. Shannon není schopen využít sám pro sebe a pro Hanu tohoto poznání. Jeho životní pouť až k tomuto okamžiku jej příliš vyčerpala a podlomila. Jeho přínos spočívá v tom, že k tomuto stupni poznání dochází a formuluje je. Posiluje nás jedině zjištění, že existuje možnost, kterou je třeba naplnit činem.

—K—

Tennessee Williams

Ve Španělsku, kde jsem ho viděl naposledy, vypadal jako Španěl. V Itálii vypadá jako Ital, v Řecku jako Řek; když cestuje po Středomořím pobřeží, obléká se do takových oděvů, aby se úplně přizpůsobil okolí, jako to dělá ještěrka ve skalách. Ovšem v New Yorku a v Londýně vypadá jako cizinec. Jeho tvář je tváří kočovníka. Ať jede kamkoliv všude je cizincem, který neustále žije mezi kufry a je schopen z jakéhokoliv domova vytvořit během deseti minut hotelové apartmá. Jako většina hypochondrů je nesnadným hostem na této zemi. Když prodal práva k filmování „Kočky na rozpálené plechové střeše“, požádal agenturu, aby mu honorář byl rozdělen tak, aby ho dostával deset let. Částečně to udělal z opatrnosti, ale částečně z utkvělé myšlenky, kterou nemohl vypudit z hlavy. Totiž, že do deseti let umře. Williams o sobě říká, že je věčně „někam poháněná osoba“. Má snahu být neustále sám a jeho nejoblíbenějším citátem je: „My všichni jsme odsouzeni k samovazbě uvnitř nás samotných“. Říká takové věci zcela otevřeně a bez jakéhokoliv nádechu cynismu nebo zase naopak sebelítosti.

Být sám ve čtyřiceti letech znamená být opravdu sám. A Williams už čtyřicetku překročil. Na druhé straně však samota je součástí jeho životního poslání. Každé spisování je antisociálním činem, protože spisovatel je člověk, který může mluvit svobodně tehdy, když je sám; aby byl sám sebou, musí se zamknout; aby mohl navázat spojení s lidmi, musí se od nich napřed odtrhnout. A v tom je vždycky něco trochu nenormálního. Mnoho spisovatelů nenávidí zvuk zavírajících se dveří. Williams ho má naopak rád. Neboť samota a soukromí, do kterého se uzavírá, mu pomáhají rozptýlit mlhu nejistoty skrz kterou se normálně stýká s lidmi. V samotě si přivolává všechny ty zoufalé ženy a muže obtížené nepříjemnými tajemstvími a zabývá se jimi velmi přátelsky a milostivě. Divadlo, prohlásil jednou Williams, je místo, kde má

člověk čas na lidské problémy, kterými by se určitě nezabýval v kanceláři nebo v obchodě. A jeho nejmilovanějšími postavami jsou právě lidé nějakým způsobem postižení — Blanche Du Bois v Tramvaji, Alma v Létě a dýmu a Brick v Kočce na rozpálené plechové střeše.

Víme, že hodně z toho, co se přihodilo postavám Williamsových her, se přihodilo také jemu samému. Williams je jedním z nejosobnějších dramatiků. Je posedlý neúplnými lidmi — především těmi, kteří jako on mají ideály příliš velké, než aby je bylo možno přizpůsobit životu.

Přestože nepotřebuje společnost — nijak se jí nestraní. Opíraje se o bar, jeden z davu, je převážně tichý a pokouje si s neurčitým úsměvem namalovaným na tváři. Zatím co jeho mysl je někde ve vnějších sférách. Zdá se, že mentální hluchota ho pronikla celého, takže se občas zasměje na nesprávném místě, řekne vám kolik je hodin, když se ho zeptáte na datum, nebo náhle naváže na rozhovor, který již byl zakončen před třemi dny. Pozdě v noci v něm náhle něco ožije a on začne zpívat písně, které zná z dvacátých let ze St. Louis. Zpívá pravdivě a smutně. Toto je Williams na dovolené — a jeho mysl je velmi blízká prázdnotě.

Williams touží po soukromí, ale zřídka se jakékoliv odpovědnosti. Někde v minulosti, ještě před tím nežli se stal slavným, prožil velkou lásku. Tato jeho láska později zemřela na rakovinu. Aby si nezničil dokonalou vzpomínku pokusem o opakování, ponechává jakékoliv citové vztahy naprosté náhodě. Přátel však má velké množství a z různých oblastí — od mužů ze Středozemí až po spisovatelku Carson McCullersovou; ale láska je pro něho nemoc, pro kterou udělá vše, aby se jí vyhnul. Když jeho vnitřní instinkty zatouží po vysvození z tohoto citového vězení, můžete ho najít na býčích zápasech nebo dokonce písíciho hru.

(Z knihy Kenneth Tynana
zpracovala J. Urbánková)

■ Básník moderního světa

Není náhodné, že nejčastějším zástupcem současného amerického dramatu na našich jevištích je právě Tennessee Williams. Není náhodná ani ta skutečnost, že v repertoáru našeho souboru se objevuje v krátké době třetí československá premiéra značená jménem Tennessee Williamse.

Autor vyslovil jako málokterý pocit dnešního světa, pocit moderního člověka v dnešním světě. V jednom z rozhovorů charakterizoval svoji tvorbu takto: „...úspěšnou, div ne zoufalou výzvou světu, abychom se ze všech sil snažili poznat jeden druhého, abychom se poznali tak dokonale, že bychom jeden druhému přiznali, že nikdo z nás nemá větší monopol na spravedlnost nebo ctnost, stejně jako nemá monopol na haněbnost, nešťastí či cokoli jiného. Kdyby lidé, rasy a národy respektovali tuto očividnou pravdu, pak věřím, že by se svět mohl vyhnout osudu společenského rozkladu — což je — nikoli z mé vlastní vůle — základem, alegorickým tématem celé mé dramatické tvorby“.

V proudu moderní humanistické tvorby má Tennessee Williams své specifické postavení, kdy obraz světa neztvárňuje obecnými intelektuálními schémata, ale vyslovuje se konkrétními osudy svých hrdinů v dramaticky bohatém ději. Nazírá svět zorným úhlem jednotlivce a je v divácké schopnosti širší aplikace, hledat v těchto konkrétních obrazech obecnější problematiku dnešního světa. V protikladu s širokou společenskou platností není ani určitá výlučnost hlavních postav jeho her. Jde o maximum autorské poctivosti obnažit právě ta nejvíce poraněná místa moderní duše,

neboť z nejsilnější bolesti tryskají největší pravdy. Williams bere modernímu světu všechny falešné útechy představované perspektivou náboženskou nebo sociální a staví před dnešního člověka jedinou odpovědnost — odpovědnost za vlastní život v celé jeho šíři. Proto docházejí hrdinové jeho hry „Léto a dým“ k závěru, že úplnost lidského života je v rovnovážném naplnění stránky rozumové, citové i smyslové.

Proto také všichni jeho hrdinové tak trýznivě procházejí podsvětím polopravd, a jen ti, kteří mají sílu je odvrhnout, vycházejí z něho s jiskrou naděje. V autorově boji proti životním lžím vidíme širší souvislost dramaturgickou s tituly her, které prošly našim jevištěm, typu Eliota, Gorkého, Čechova a dalších. Stejně tak najdeme širší souvislosti dramaturgické ve Williamsově touze osvobodit člověka ze všech falešných tenat, kterými si moderní civilizace zamřizovala okna. Stejně tak je i širší souvislost s Williamsovým zjištěním, že pro řešení lidského osudu je rozhodující síla k činu, a ne pouhé poznání.

Stejnou kalvarií procházejí i hrdinové hry „Noc iguany“, kteří se scházejí v symbolickém prostředí chátrajícího hotelu, které odpovídá i jejich dosavadním životním osudům. V dialogu, který u Williamse nikdy není recitativem, ale kantilenou, vyslovují touhu po naplnění života a stejně jako celý moderní svět — i oni — hledají sílu k osvobozujícímu činu.

kb

Tennessee Williams: Noc iguany. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě v redakci lektorky Jindry Urbánkové. Obálka a grafická úprava Vladimír Šrámek, fotografie František Krasl, typografická spolupráce L. Kus. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. Cena 2 Kčs. t. č. T 11 64723